

ISTORIE

Această lucrare, publicată în cadrul Programului de sprijinire a publicării „Martha Bibesco“, a beneficiat de susținerea Ambasadei Franței și a Institutului Francez din România.

Thierry Wolton (n. 1951) este jurnalist, scriitor și istoric, profesor la École Supérieure de Commerce din Paris. E preocupat în mod special de istoria regimurilor comuniste, de Războiul Rece și de influența sovietică în Occident. A publicat, printre altele: *Vivre à l'Est* (1977), *L'Occident des dissidents* (în colaborare cu Christian Jelen, 1979), *Culture et pouvoir communiste* (în colaborare cu Natașa Diujeva, 1979), *Le KGB en France* (1986; *KGB-ul în Franța*, Humanitas, 1992), *Silence, on tue* (în colaborare cu André Glucksmann, 1986), *Les Visiteurs de l'ombre* (în colaborare cu Marcel Chalet, 1990), *Le Grand Recrutement* (1993), *La France sous influence. Paris–Moscou, 30 ans de relations secrètes* (1997), *L'Histoire interdite* (1998), *Rouge-brun. Le Mal du siècle* (1999; *Roșu-brun. Răul secolului*, Fundația Academia Civică, 2001), *Le Grand bluff chinois. Comment Pékin nous vend sa „révolution“ capitaliste* (2007), *Le KGB au pouvoir. Le système Poutine* (2008; *KGB-ul la putere. Sistemul Putin*, Humanitas, 2008, reed. 2014, 2022), *Une histoire mondiale du communisme. Essai d'investigation historique*, vol. 1–3 (2015–2017; *O istorie mondială a comunismului*, Humanitas, 2018–2020), *Le Négationnisme de gauche* (2019; *Negaționismul de stânga*, Humanitas, 2020), *Penser le communisme* (2021; *Reflecții despre comunism*, Humanitas, 2022), *Le retour des temps barbares* (2024; *Întoarcerea vremurilor barbare*, Humanitas, 2024).

THIERRY WOLTON
LUMEA NOASTRĂ
ORWELLIANĂ

Traducere din franceză
de Martin Zemleacov

HUMANITAS

Redactori: Iuliana Glăvan, Cristian Negoită
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la Livco Design

Thierry Wolton
Notre monde orwellien
Copyright © Thierry Wolton, 2026

© HUMANITAS, 2026, pentru prezenta versiune în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Wolton, Thierry
Lumea noastră orwelliană / Thierry Wolton;
trad. din franceză de Martin Zemleacov. – București: Humanitas, 2026
Conține bibliografie
ISBN 978-973-50-9242-9
I. Zemleacov, Martin (trad.)
821.133.1

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723/684 194

CUPRINS

<i>Incipit</i>	7
IMPERIU.....	9
RĂZBOI.....	21
PUTERE.....	41
SUPRAVEGHERE.....	65
CONFORMARE.....	87
SUBJUGARE.....	103
<i>Explicit</i>	121
Bibliografie.....	123

Incipit

Termenul „orwellian“ (aproape că) aparține limbajului curent și se referă la universul pe care-l descrie distopia lui George Orwell apărută acum mai bine de jumătate de veac, *O mie nouă sute optzeci și patru*.

Acest neologism desemnează un viitor de coșmar în care trei mari imperii, aflate într-un război perpetuu unul cu altul, își împart lumea. Într-unul dintre aceste imperii stăpânește o autoritate atotputernică reprezentată de Big Brother – obiect al unui neîncetat cult al personalității –, iar populația trăiește sub supravegherea unei Poliții a Gândirii și a unui Minister al Adevărului, care interzic orice opinie diferită de cea impusă de ele.

În acest regim absolutist, istoria este în permanență rescrisă ca să corespundă intereselor schimbătoare ale puterii. Gândirea autonomă, comportamentul individual și libertatea de exprimare sunt interzise. O „nouvorbă“, cu un vocabular restrâns, limitează capacitatea de reflecție. „Dublugânditul“, care se bazează pe alăturarea de cuvinte cu sensuri opuse, după modelul oximoronului, se manifestă prin sloganuri de tipul „războiul este pace“, „libertatea este sclavie“, „ignoranța este putere“, care turlbură mințile și înlesnesc domesticirea lor.

Mereu astfel condiționați, locuitorii Oceaniei nu-și pot pune la îndoială fericirea. Cei câțiva nonconformiști sunt torturați până ajung să se închine și ei la Big Brother.

Ce legătură au vremurile de acum cu acest roman? Și-n lumea noastră se războiesc imperii, domnesc puteri despotice, atenția majorității oamenilor este controlată, conformarea tuturor este impusă din ce în ce mai mult și se vrea supunerea față de autoritate.

Trăim cumva într-o lume orwelliană?

IMPERIU

„Împărțirea lumii între trei super-state era un eveniment care putea fi și, într-adevăr, fusese prevăzut chiar înainte de mijlocul secolului XX. Odată cu absorbirea Europei de către Rusia și a Imperiului Britanic de către Statele Unite, au luat naștere două dintre cele trei puteri de astăzi, Eurasia și Oceania. A treia, Asia de Est, a devenit o entitate distinctă abia după un deceniu de lupte confuze. Granițele dintre cele trei super-state sunt pe alocuri arbitrare ori se schimbă odată cu soarta războiului, dar în general urmează limitele geografice.”

—George Orwell, *O mie nouă sute optzeci și patru*

Imperiile, gloria vremurilor de demult, aparțin trecutului. Cuvântul, devenit desuet, a ajuns chiar să aibă o conotație peiorativă, în ciuda faptului că acest mod de organizare a puterii a fost cel mai folosit și cel mai traianic de-a lungul istoriei. Încă din Mesopotamia secolului al XXV-lea î.Cr. și până la Uniunea Sovietică de acum câteva decenii, istoria omenirii coincide în mare măsură cu cea a imperiilor care au dominat-o. Lor le-au fost specifice autoritarismul și expansionismul. Cel mai adesea, un imperiu tinde să-și extindă autoritatea asupra statului învecinat și să-și mențină o putere centrală, însărcinată cu integrarea populațiilor cucerite. Uniformitatea nu este totuși obligatorie: popoarele supuse au fost adesea guvernate în moduri diferite, cu condiția ca ele să recunoască autoritatea supremă ca unică și indivizibilă. Imperiile n-au fost niciodată comunități omogene: tensiunile centrifuge au provocat numeroase instabilități, care au prevestit destrămarea lor. Odată prăbușite, cele mai multe imperii se fărâmițau în orașe-stat sau, mai târziu în istorie, în state-națiuni. În sens invers, cetăți și state au putut fi integrate în imperii fie prin alianță, fie cu forța, și mai rar cu voia popoarelor în cauză.

Noțiunea de imperiu este contrară mentalității care a început să predomină după al Doilea Război Mondial odată cu înființarea Organizației Națiunilor Unite, în

cadru careia fiecare stat-națiune are (teoretic) dreptul la cuvânt. Totuși, întreaga lume rămâne astăzi la fel de divizată în zone de influență care, fără să aibă statut de imperiu, în sensul propriu, sunt guvernate după modelul imperiului de altădată. Aceste zone de influență, reunite sub același leadership, își apără interesele comune. Imperialismul – această realitate modernă – se folosește de mijloace autoritare la fel de eficiente ca imperiile de pe vremuri. Între imperiu și imperialism este mai mult decât o simplă asemănare formală. Imperialismul este în fond un regim imperial care ține, politic sau economic, mai multe state în subordine, precum altădată imperiile. Prăbușirea ultimului imperiu recunoscut ca atare, Uniunea Sovietică, condus de la Moscova, și globalizarea care a urmat după căderea Cortinei de Fier ne-au făcut să considerăm depășit modelul. Ce s-a petrecut de fapt?

Presupusa condamnare la moarte a imperiilor, cel puțin în Europa, datează din secolul al XVII-lea, mai precis din 1648, când a fost semnată Pacea Westfalică, considerată actul de naștere al statului liber să-și croiască propriul destin, fără să depindă de vreun imperiu sau de vreo zonă de influență. Această pace a consemnat nu numai sfârșitul Războiului de Treizeci de Ani (1618–1648), ci și stabilirea unor noi granițe recunoscute de toți, și a pus capăt ingerințelor politice și religioase dintre puterile catolice și cele protestante. „Suveranitate“, „teritorialitate“ și „reciprocitate“ sunt cuvintele-cheie ale acordului, care avea să devină model și să asigure ordinea și stabilitatea spațiului european. Monarhiile care s-au consolidat în deceniile următoare s-au întemeiat tocmai pe aceste valori, ca reacție la guvernarea imperială. Ulterior, suveranitatea poporului promovată de Revoluția Franceză a dat naștere conceptului de stat-națiune,

pe care războaiele napoleoniene și răscoalele populare din secolul al XIX-lea l-au impus pe bătrânul continent. Nu toate imperiile au dispărut totuși după aceea, dacă ne gândim la Austro-Ungaria, care a stăpânit o parte a Europei până la sfârșitul Primului Război Mondial. Odată consolidate, statele-națiuni europene nu au ținut seama, în cuceririle lor coloniale, de respectarea frontierelor și a suveranității popoarelor sau a principiului de reciprocitate promis de epoca revoluționară. Instaurarea imperiilor coloniale și concurența la scară mondială între statele-națiuni au dus la războiul din 1914–1918. Mai târziu, deși modelul de stat-națiune a rămas atrăgător pentru țările eliberate de sub jugul colonialismului, rațiunea sa de a fi s-a estompat, pentru a lăsa loc unor tentații imperiale, alimentate de mize tot mai globale.

În 1918, Oswald Spengler a publicat primul volum din *Declinul Occidentului*, operă în care dezvoltă o viziune ciclică a civilizațiilor. Potrivit lui, ele ar trece de la o fază ascendentă, marcată de o amplă înflorire culturală și artistică, la una descendentă, atunci când activitatea industrială și naționalismul au ajuns să primeze în fața oricăror alte considerente. În consecință, după Spengler, urma să se petreacă o decădere iremediabilă a civilizației occidentale. Aceste idei, scrise înainte de catastrofa Primului Război Mondial, reflectă starea de spirit a vremii, când naționalismul era combustibilul ideologiilor și când dezvoltarea industrială îi permitea să se extindă. Anii 1914–1918 ar putea fi cel dintâi pas al coborârii în infern a Occidentului, cu tot cu modelul său politic – democrația. Chiar în Occidentul atât de mândru de valorile sale umaniste s-au impus cele mai groaznice regimuri politice care au existat vreodată – după ordinea intrării lor în

scenă, comunismul, fascismul și nazismul, manifestări ale decadenței de care se temeă Spengler.

În acest cumplit secol XX, democrațiile occidentale și-au pierdut fundamentul moral cu care încă se mândresc. Disprețul față de model, alimentat de tentația totalitară care a fascinat numeroase minți ale epocii și combinat cu eficiența naționalismului în a mobiliza popoarele în jurul unor conducători autoritari, a dat o lovitură idealului democratic. Lumea a scăpat de povara nazistă, dar nu și de dominația unui comunism triumfător, de aceea nu și-a regăsit calea spre libertate. Formarea statelor decolonizate, în anii 1950–1970, în țări unde structurile întemeiate de colonizatori au continuat să existe, s-a dovedit dezamăgitoare. Una dintre cauze este lipsa bazelor politice: societăți civile vulnerabile, absența industrializării, progrese socioeconomice limitate, rețele de comunicații și de informare slab dezvoltate, neglijarea educației și a culturii. A fost mai ușor pentru aceste tinere națiuni să cedeze în fața unor tendințe autoritare sub pretextul că ar privilegia astfel eficacitatea guvernării. O astfel de evoluție le convenea noilor elite conducătoare, care proveneau cel mai adesea din rândurile armatei și erau preocupate mai mult de ordine decât de libertate, fiind interesate mai ales de îmbogățirea personală.

Extinderea schimburilor comerciale la nivel global în urma prăbușirii blocului sovietic, care acționa ca o frână până atunci, a avut ca efect o reducere a sărăciei extreme în lume (care afecta 37,1% din populația mondială în 1990 și mai puțin de 10% în zilele noastre) și a trezit speranța unei pacificări a relațiilor dintre țări și sisteme politice diferite. Dar globalizarea a dus și la apariția unor noi rupturi între țările dezvoltate și țările în curs de dezvoltare, rupturi de pe urma cărora caută să profite

imperii de tip nou, adică superputeri sau state care-și impun autoritatea prin multiple metode de influență. Lumea actuală este dominată de mai multe entități trans-naționale. Aceste neo-imperii, cum le-am putea numi, reprezintă un sfert din populația mondială și mai puțin de 20% din țările membre ale ONU, însă aceasta nu le împiedică să dea ritmul relațiilor internaționale. Pentru aceste noi structuri, celelalte popoare și națiuni pot servi drept teren de vânătoare, aliați de ocazie, forțe complementare sau chiar drept spații neutre, în funcție de nevoile lor politico-economice imediate. Super-statele nu duc neapărat război unul cu altul. Relațiile lor pot fi marcate prin alianțe temporare sau perioade de pace, chiar dacă confruntările rămân inevitabile, mai devreme sau mai târziu.

Starea lumii, rezumată astfel, poate părea simplistă. Dar nu recunoaștem aici Statele Unite, China, Rusia și, în mai mică măsură, Uniunea Europeană, care este mai degrabă un protoimperiu din cauza marjei de manevră de care dispune fiecare stat membru? Sunt însă țări care vor să se ridice printre cei mari și în alte părți ale lumii, cum ar fi India, Brazilia, Africa de Sud. Ele sunt grupate sub acronimul BRICS, care reprezintă și Sudul global. Această concentrare a puterii la scară mondială se înscrie în logica evoluției societăților umane din cele mai vechi timpuri și până azi. De la adunările primilor oameni în jurul focului, pe vremea când trăiau în peșteri, de la sate, provincii, state și până la marile puteri de astăzi, formele de organizare ale omenirii au devenit din ce în ce mai cuprinzătoare, mai securizante, mai directive. În ciuda disputelor politice și economice care pot să apară în sânul lor, funcționarea neo-imperiilor actuale urmează această logică. Organizarea se face în jurul unei puteri